

VALYUTA RISKLARI VA ULARNI BOSHQARISH MASALALAR

FAYZIYEVA SEVINCH

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

BANK-MOLIYA FAKULTETI, BANK ISHI VA AUDITI

I-BOSQICH TALABASI

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada, valyuta risklarining tushuncha ma'nosi, kelib chiqishi sabablari, turli xil risklar, ularni aniqlash, oldini olish va kamaytirish masalalari teorik va amaliy tomonlardan tushuntiriladi.

Kalit so'zlar: valyuta risklari, risklar monitoringi, risklarni boshqarish, minimallashtirish.

ANNOTATION

In this article, the meaning of the concept of currency risks, the causes of their origin, various risks, their identification, prevention and reduction are explained from the theoretical and practical points of view.

Key words: currency risks, risk monitoring, risk management, minimization.

KIRISH

O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy sohada o'z ta'siri va o'rni sodir etmoqda. Jahon mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining bugungi holatda oldingi bosqichlardan ancha farq qilishi juda muhimdir. Asosiy muhim qism - milliy iqtisodiyotlarning integratsiyasi va globalizatsiyasining kuchayishiga ega bo'lishidir. Shu bilan birga, moliya, kredit va valyuta munosabatlari ham xalqaro miqyosda ta'sir ko'rsatmoqda.

Xalqaro valyuta va kredit munosabatlari, bozor iqtisodiyotining integral qismi va eng murakkab jarayonlardan biri hisoblanadi. Ko'plab omillar ta'sirida, xalqaro valyuta va kredit munosabatlari murakkablashadi va joriy sharoitda o'zining o'rnini muhimi bilan ajralib turadi.

Bugungi kunda, davlat va korxonalar tashkilotlarining tashqi iqtisodiy aloqalarini, valyuta operatsiyalarini yoki pul bozorini olmagan holda tasavvur qilib bo'lishi mumkin emas. Shu sababli, xorijiy valyuta operatsiyalarining mohiyati O'zbekiston va Markaziy Osiyo boshqa mamlakatlari uchun juda muhimdir.

Xalqaro valyuta va kredit munosabatlari rivojlanishi, investitsiyalar hajmining o'sishi va mamlakatning integratsiyasining o'sishi bilan bog'liq. Bizda ham xalqaro valyuta va kredit munosabatlari kuchayib borayapti.

Bu haqda O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga taqdim etgan maqolada aytib o'tilganidek, "2019-yil - 'Faol investitsiyalar va ijtimoiy

rivojlanish yili' deb nomlangan yillik muddatida xalqimizning ishonchli mehnatining natijalari qatorida investitsiyalar hajmi kengaydi. Xorijiy investitsiyalar 4.2 milliard dollarlik miqdorni tashkil etdi va 2018-yilga nisbatan 3.1 milliard dollardan 3.7 milliard dollarga o'sdi. Ichki mahsulotlar bozoridagi investitsiyalar esa 37 foizga yetdi. O'zbekiston ilk bor xalqaro kredit reytingini oldi va jahon moliya bozorida 1 milliard dollarlik obligatsiyalarini muvaffaqiyatli joylashtirdi. Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti tomonidan O'zbekistonning kreditga doir tavakkalchilik reytingi oxirgi 10 yilda birinchi marta yaxshilandi."

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Jahon bo'ylab bank risklarini boshqarish va ularga monitoring qilish tizimida ko'rsatilgan kamchiliklar, faqat mamlakat banklarining xavfli holatga duch kelsa emas, balki moliya bozorining boshqa sohalariga ham o'tkazib yurishiga olib kelishi mumkin. Xususan, moliya bozorining biror qismida, ayniqsa rivojlangan davlatlarda, AQSh tijorat banklari va ipoteka tashkilotlari tomonidan berilgan kreditlarning muammoli kreditlar to'plamida rivojlanishi sababli kreditlarni qaytarishda ishonchsizliklar oshishi, ipoteka qimmatli qog'ozlarining investitsion atraktivligi kuchayib bormoqda.

2022-2026 yillarda mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida, bank tizimida xalqaro valyuta jamg'armasi ko'magida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan risklarni aniqlash, ularning bank tizimi barqarorligiga ta'sirini baholashga mo'ljallangan stress-test modellarini ishlab chiqish hamda moliyaviy yo'qotishlarga qarshi banklarning bardoshlilikini ta'minlash maqsadida makroprudensial buferlar yaratish hamda bularni takomillashtirish vazifalari belgilanadi.

O'zbekistonda mavjud bank risklarini monitoring qilish tizimi hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va tijorat banklari o'rtasida yaxlitlik va muvozanatni ta'minlashda, normativ-huquqiy qonunchilik va uslubiy ta'minotning zamonaviy talablarga javob bermasligida, bank tizimida ro'yxatga olish tizimi ustunligi va bank risklarini kompleks monitoring qilish milliy tizimini takomillashtirishni talab etadi.

Bank risklarini monitoring qilishning tarixiy o'zgarishini tahlil qilish, uning mazmunini ochishning asosiy yondashuvlari va genezisining ko'p qirrali va turli yo'nalishli namoyon bo'lish xususiyatiga ega bo'lgan xulosaga kelishga imkon berdi. Tadqiqotlar, bank risklarini monitoring qilishni funksional shakli hisoblanishi (amalda u, bank risklarining holatini monitoring qilish, baholash va prognoz qilish uchun uzluksiz diagnostika jarayoni ko'rinishidagi risklarni boshqarishni anglatadi) va moliyaviy faoliyatning ijtimoiy ahamiyatga molik sohalarida risklarning paydo bo'lishi va rivojlanishi tahdidlariga qarshi kurashish tizimini hamda bank tizimi boshqaruvining barcha darajalarida mustaqil faoliyat shaklini hosil qilishini qamrab olishga imkon beradi. Bank risklarini monitoring qilish va rivojlantirish amaliyoti, ham nazariya uchun, ham amaliyot uchun, risk-xavflar haqida tezkor ma'lumot olish

imkonini beradi, shuningdek, zamonaviy tendensiyalar va mexanizmlarni aniqlash, bank sektorining rivojlanish istiqbollari haqida xulosa chiqarish imkonini ham beradi. Bank pisklapini monitoring qilish va baholashning tizimi, bank tizimining va butun bank tizimining kompleks baholashiga yordam beradi, va bu alohida ko'psatkichlapning vaqtda umumiy holatiga ta'sirini kuchaytiradi. Amaliy sifatda, bank tizimining hozirgi va rivojlanish istiqbollariga e'tibor beriladi, shuningdek, uning iqtisodiyotdagi asosiy pozitsiyasi bilan izohlanadi.

XULOSA

Barcha ko'rsatilganlarni xulosalaylik, Xulosa qilib aytganda, valyuta risklarini monitoring qilish banklar uchun funksional shakl hisoblanadi (amalda u o'lchash mumkin bo'lgan indikator parametrlari tarjimonidan foydalangan holda bank risklarini monitoring qilish, baholash va prognoz qilish uchun uzluksiz diagnostika jarayoni ko'rinishidagi risklarni boshqarishni anglatadi) hamda moliyaviy faoliyatning ijtimoiy ahamiyatga molik sohalarida risklarning paydo bo'lishi va rivojlanishi tahdidlariga qarshi kurashish tizimini (zarur nazorat muhitini saqlash hamda risklar va ularning oqibatlarini kamaytirishga qaratilgan tizim), shuningdek, bank tizimi boshqaruvining barcha darajalarida mustaqil faoliyat shaklini (tijorat banklari, ularning mutaxassislar va ixtisoslashgan bo'linmalarining maxsus vositalar va uslubiy texnikalardan foydalangan holda tashkil etilgan faoliyat shakli) hosil qiladi.

Tijorat banklari faoliyatida yuzaga keluvchi risklarning ahamiyat darajasini ekspert baholash natijalari bo'yicha yuqori ahamiyatli bo'lgan kredit risklari bugungi kunda O'zbekiston tijorat banklari faoliyatida asosiy muammolardan biri sifatida kuzatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abduvahobov Shaxzod Xolmo'min o'g'li, Possibilities of increasing the Activity of Banks in the Securities Market, Journal of Advanced Research and Scientific Progress (JARSP), Volume 02 Issue: 03/2023 ISSN: 2751-7551 (159-162)

2. Abduvahobov Shaxzod Xolmo'min o'g'li, Improvement of Investment Activities in the Service Sector. Journal of Innovative Studies of Engineering Science (JIESS), Volume: 02 Issue: 03/2023 (53-58)

3. Abduvahobov Shaxzod Xolmo'min o'g'li, Factors Causing Credit Risks in Commercial Banks and Their Assessment, Journal of Intellectual Property and Human, Volume: 02 Issue: 05/May-2023 ISSN: 2720-6882 (221-226)

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida" gi PF -5992 sonli Farmoni, 12.05.2020 yil.

5. Travkina E.V. Pol monitoringa bankovskix piskov vobespechenii ustoychi-vosti bankovskogo sektora Possii // Vestnik Sapatovskogo gosudapstvennogo sotsialno-ekonomicheskogo univetsiteta. 2012